

Estetická gramotnosť a kulturologické minimum vo vzdelávaní budúcich novinárov

Jitka Rožňová

Abstrakt

Štúdia je orientovaná na špecifickú tému rozširovania kultúrneho povedomia budúcich novinárov, úrovne estetickej gramotnosti a možností jej zvyšovania. Súčasťou štúdie je výskum estetickej gramotnosti študentov 1. ročníka Bc. štúdia v odbore žurnalistika na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Cieľom je poukázať na dôležitosť rozširovania kultúrneho povedomia, estetického vzdelávania a rozvíjania umeleckých zručností spojených s výkonom novinárskej profesie a s profiláciou novinára v dnešnej spoločnosti.

Kľúčové slová

Estetika, médiá, novinár, umenie, žurnalistika.

1 Umenie ako súčasť profilácie novinára v súčasnej spoločnosti

Intenzívny rozvoj nových technológií a komunikačných stratégií sa odzrkadľuje nielen na úrovni osobného a profesijného života jednotlivca, ale zanecháva čoraz výraznejšiu – pozitívnu i negatívnu – stopu aj na úrovni mediálneho, kultúrneho a spoločenského pôsobenia.

V štúdiu sme upriamili pozornosť na styčné body vyššie spomenutých rovín a na možnosti ich vzájomných prienikov, pričom sme – vzhľadom na široký interpretačný rozmer problematiky – vymedzili oblasť nášho záujmu a zamerali sme sa na analýzu kultúrneho povedomia študentov žurnalistiky – budúcich novinárov, tvorcov mediálnych oznámení a formovateľov verejnej mienky. Vychádzali sme pritom z užšieho chápania kultúry prepojeného so širšie vnímaným segmentom umenia ako produktu kreatívnej a umeleckej práce (literatúra, výtvarné umenie, hudba, divadlo, film), a to na úrovni tzv. vysokej kultúry, ale aj masovej a populárnej kultúry.

V úvodnej časti štúdie sme priblížili koncepciu využitia umeleckých druhov a žánrov v rámci predmetov úvod do štúdia estetiky, základy umeleckej práce a autorská tvorba, ktoré tvoria súčasť vzdelávacieho procesu na katedre žurnalistiky. Ich priama nadväznosť v zinnom a letnom semestri 1. ročníka Bc. štúdia a v letnom semestri v 2. ročníku Bc. štúdia nám poskytuje priestor na postupnú prezentáciu jednotlivých druhov umenia a elementárnych teoretických poznatkov spojených s estetikou a umením, no predovšetkým na aplikáciu úloh spojených s praktickými zručnosťami, ktoré budujú vzťah estetického subjektu (študenta) k estetickému objektu (umeleckému dielu), podporujú percepciu a recepciu artefaktu ako jedinečného

umeleckého diela i masového média, no zároveň rozvíjajú schopnosť subjektu formulovať konštruktívny názor a zaujímať kritický postoj na vyššej úrovni.

Rozvoj týchto schopností a zručností predstavuje neoddeliteľnú súčasť procesu odbornej prípravy študentov katedry žurnalistiky, nakoľko tá ich pripravuje na pôsobenie v širšom spektre profesií – okrem médií aj v reklamnej praxi alebo v pozícii hovorcov v súkromnom či verejnom sektore atď. Z tohto dôvodu je dôležité, aby absolventi odboru žurnalistika získali na bakalárskom aj magisterskom stupni štúdia poznatky aj z iných vedných disciplín, t. j. aj z estetiky a teórie umenia. Po absolvovaní štúdia sa môžu uplatniť napr. v médiách či iných inštitúciách umeleckého a kultúrneho zamerania (napr. galérie umenia, osvetové strediská, aukčné spoločnosti, reklamné agentúry atď.). No aj v prípade, že sa uplatnia v neumeleckej sfére, ako novinári by mali disponovať o. i. všeobecným prehľadom, prezentačnými a komunikačnými zručnosťami, schopnosťou tvorivého myslenia a kreatívneho prístupu k riešeniu problémov.

Počas výskumu sme sa sústredili primárne na umelecky zamerané predmety, ktoré študenti absolvujú v 1. ročníku Bc. štúdia (2 predmety) a v 2. ročníku Bc. štúdia (1. predmet), t. j. získané poznatky následne môžu využiť vo vyšších ročníkoch, v rámci ďalších predmetov umeleckého aj neumeleckého zamerania. V tejto súvislosti je dôležité uviesť, že na magisterskom stupni štúdia poslucháči žurnalistiky rozvíjajú úroveň svojich teoretických a praktických poznatkov a zručností z estetiky a umenia v rámci nadväzujúcich povinne voliteľných predmetov moderné vývinové trendy v kultúre a umení – divadlo (1. roč. Mgr. štúdia, zimný semester), moderné vývinové trendy v kultúre a umení – literatúra (1. roč. Mgr. štúdia, letný semester), moderné vývinové trendy v kultúre a umení – film (2. roč. Mgr. štúdia, zimný semester) a moderné vývinové trendy v kultúre a umení – výtvarné umenie (2. roč. Mgr. štúdia, zimný semester).

1.1 Charakteristika vybraných študijných predmetov

Úvod do štúdia estetiky je povinne voliteľný predmet, ktorý absolvujú študenti 1. ročníka Bc. štúdia v zimnom semestri akademického roka. V rámci úvodných prednášok si osvojujú teoretické východiská predmetu (základné pojmy a kategórie estetiky, funkcie estetiky atď.). Dôležitou súčasťou výučby predmetu je prezentovanie špecifických pohľadov na estetiku a umenie v jednotlivých etapách ľudských dejín od antiky cez renesanciu, stredovek, osvietenstvo, romantizmus až po estetické smery a hnutia 20. a 21. storočia. Osobitná pozornosť je venovaná prepojeniu estetiky s inými vednými disciplínami, ako aj ich predstaviteľmi (napr. Charles Darwin a prírodovedná estetika, Sigmund Freud a psychologická estetika atď.). Študijná literatúra v rámci predmetu predstavuje širší „záber“ od Aristotelovej *Poetiky cez Kritiku súdnosti* Immanuela Kanta po *Dejiny krásy a Dejiny škaredosti* Umberta Eca, ako aj ďalších autorov a ich publikácií. V druhej polovici semestra sa študenti prostredníctvom praktických úloh a cvičení učia využívať teoretické poznatky v praxi, uvažovať v súvislostiach a hľadať odpovede na nastolené otázky estetiky i umenia ako takého. Cieľom predmetu je naučiť poslucháčov vnímať estetiku v jej rozmanitostiach, dokázať formulovať názor v súvislosti s estetickými pojmami ako krásne, škaredé, gýč, estetický vkus atď., vnímať umelecké dielo v jeho jedinečnosti i v rámci možností jeho komerčného využitia a pripraviť študentov na pôsobenie v médiách rôzneho druhu a zamerania.

Základy umeleckej práce sú povinne voliteľný predmet, ktorý absolvujú študenti 1. ročníka Bc. štúdia v letnom semestri akademického roka. Zameriava sa na rozvíjanie zručností spojených s umeleckou tvorbou, na odkrývanie a využitie vlastnej kreativity a tvorivého potenciálu a na

postupné odbúravanie prekážok, ktoré bránia ľudskému individu v prejavovaní a uplatňovaní fantázie a hravosti (tréma, stereotypy, negatívne sebahodnotenie atď.). Cieľom predmetu je rozvíjať u poslucháčov schopnosť využívať vlastný tvorivý potenciál v maximálnej miere, naučiť ich vnímať umenie ako neoddeliteľnú súčasť života a využívať jeho potenciál v rámci osobného i profesionálneho pôsobenia.

Autorská tvorba je výberový predmet, ktorý absolvujú študenti 2. ročníka Bc. štúdia v letnom semestri akademického roka. Zameriava sa predovšetkým na autorskú tvorbu v rámci slovesného umenia, nakoľko iné umelecké druhy a žánre sú zastúpené v osnovách predmetov úvod do štúdia estetiky a základy umeleckej práce. Študenti si hľadajú cestu k rôznym podobám vyjadrenia sa prostredníctvom hovoreného aj písaného slova, učia sa vnímať text, jeho štruktúru a prostriedky z rôznych uhlov pohľadu a konštruovať ho v súlade s konkrétnou témou a situáciou. Cieľom predmetu je prehľbovať prostredníctvom zadaných úloh vzťah poslucháčov k slovu ako elementárnemu vyjadrovaciemu prostriedku, čo je z hľadiska ich budúceho profesijného pôsobenia obzvlášť dôležité.

1.2 Koncepcia vybraných študijných predmetov

Podkapitola charakterizuje kľúčové úlohy realizované v rámci študijných predmetov úvod do štúdia estetiky, základy umeleckej práce a autorská tvorba, a to v súlade s koncepciou využitia umeleckej komunikácie a umeleckého diela v procese edukácie.

1.2.1 Úvod do štúdia estetiky

- Úloha č. 1: *Krása, škaredosť, gýč – ako ich vidím ja*

Po predchádzajúcej domácej príprave študent prezentuje (v slovnej a vo vizuálnej podobe) predmety a javy, ktoré zodpovedajú v rámci jeho subjektívneho vnímania a vkusu estetickým kategóriám krásy, škaredosť a gýč. V súlade s teoretickými poznatkami definuje znaky, na základe ktorých dospel k záveru, že tieto predmety a javy spĺňajú kritériá krásy, škaredosti a gýča. Zároveň sa snaží sprostredkovať pocity, ktoré v ňom tieto predmety a javy vyvolávajú. Cieľom úlohy je podporovať schopnosť jednotlivca prezentovať postoj k danému estetickému objektu (podnetu), charakterizovať ho a zaujať k nemu aktívny hodnotiaci prístup.

- Úloha č. 2: *Hudobná stimulácia*

Študent si vypočuje tri hudobné ukážky reprezentujúce rôzne hudobné žánre (vážna hudba, džez, blues, pop, rock, hip-hop a iné). Počas prvej minúty vníma skladbu so zatvorenými očami, nadväzuje komunikáciu s estetickým objektom, následne zaznamenáva na papier myšlienky, fragmenty predstáv, pocity, zážitky atď., ktoré v ňom jednotlivé ukážky vyvolávajú, ku ktorým ho hudobný podklad inšpiruje. Po každej hudobnej ukážke študent prečíta v prítomnosti ostatných svoje poznámky a postrehy. Cieľom úlohy je poukázať na odlišný vplyv hudby a hudobných žánrov na zmysly a prežívanie každého jednotlivca.

- Úloha č. 3: *Príbeh v obraze – obraz v príbehu*

Študent je vystavený vizuálnemu podnetu – pomocou dataprojektora si na plátne pozorne pozrie výtvarné dielo. Prvý artefakt zachytáva výjav, situáciu, pričom postavy aj krajina sú zreteľne viditeľné a rozlíšiteľné (napr. Claude Monet: *Dáma so snečníkom*). Študent sa snaží

nadviazať „kontakt“ s dielom, vníma farby, tvary, postavy aj samotný „dej“ a atmosféru obrazu. Pod vplyvom zážitku vytvorí príbeh – premietne do textovej podoby vizuálny podnet, pričom si kladie rôzne otázky (napr. Čo sa na obraze odohráva? Čo prežívajú postavy na plátne?). Druhé výtvarné dielo, ktoré je študentovi premietnuté, má abstraktný charakter (napr. Jackson Pollock – *Konvergenca*) – na plátne sú zachytené rôzne geometrické tvary, dynamické ťahy štetcom, farebné plochy, čo sťažuje koncipovanie príbehu, ale zároveň ponúka oveľa viac možností na jeho spracovanie a na nastolenia rôznych dejových línií. Po každom z dvojice vizuálnych podnetov študent prečíta v prítomnosti ostatných svoj príbeh. Cieľom úlohy je poukázať na odlišný spôsob vnímania výtvarného artefaktu a na formy prepojenia slovesného a výtvarného umenie, ako aj rozvíjanie tvorivého myslenia u študentov.

- Úloha č. 4: *Kniha ako artefakt i masové médium*

Študent si vyberie knižný titul, o ktorom si myslí, že v ňom zanechal výraznú „pamäťovú“ stopu: ku ktorému sa rád vracia, ktorý mu pomohol v istej životnej situácii, ktorý v ňom vyvolal silnú emóciu, ktorý ho podnietil k zmene, s ktorým sa mu spája nejaký zážitok atď. Prvý z týchto kníh je časovo ohraničený obdobím detstva, druhý etapou dospievania a tretí aktuálnym obdobím dospelosti. Pri každej z prezentovaných kníh študent zdôvodní svoj výber. Cieľom úlohy je priviesť študentov k hlbšiemu vnímaniu poslania knihy ako jedinečného slovesného diela i masového média.

- Úloha č. 5: *Fotografický denník alebo Môj týždeň vo fotografii*

Pomocou fotoaparátu študent zaznamenáva počas jedného týždňa podnety z okolitého sveta – pozitívne a negatívne situácie, emócie, udalosti, ľudí, predmety, ktoré ho zaujali, vzbudili ho pozornosť atď. Počas prezentácie priblíži „svoj“ týždeň cez objektív fotoaparátu. Cieľom úlohy je poukázať na výpovednú silu fotografie, ktorá napriek zdanlivo statickému obrazu dokáže verne zachytiť dynamiku okamihu, zvečniť ľudí, predmety a javy v plynutí času; zároveň priblíži študentom rôzne funkcie a žánre fotografie (umelecká, dokumentárna, reportážna a iné) – aj v kontexte novinárskej profesie.

1.2.2 Základy umeleckej práce

- Úloha č. 1: *Ako sa vidím ja – podoby kreatívnej sebareflexie*

Na základe predchádzajúcej sebareflexie si študent zvolí niektorú z foriem tvorivej sebareflexie, prostredníctvom ktorej predstaví ostatným seba, svoju rodinu, svoje charakteristické vlastnosti, ale aj záujmy, túžby, plány. Ide o umelecky spracovaný životopis v dramatinizovanej podobe, ktorý je po predbežnej domácej príprave realizovaný v priestore a využíva ľubovoľne zvolené výrazové prostriedky. Študent napr. interpretuje báseň o sebe, ktorú sám vytvoril, prezentuje sa prostredníctvom krátkeho videa, fotografií, divadelných prvkov (spev, tanec, umelecký prednes). Počas svojho výstupu môže do diania zapojiť aj publikum, t. j. zvoliť interaktívny spôsob komunikácie s ním. Cieľom úlohy je podporiť tvorivé myslenie študentov, rozvíjať ich prezentačné zručnosti a eliminovať komunikačné prekážky (tréma, nesmelosť atď.).

- Úloha č. 2: *Z rozprávky do rozprávky*

Pri tvorbe rozprávky študent pracuje v súlade s charakteristickými znakmi rozprávky, pričom využíva prostriedky a postupy, ktoré tento literárny žáner ponúka. Námet môže čerpať z minulosti, zo súčasnosti i z budúcnosti a na výber má rôzne typy rozprávok. Hotovú rozprávku študent prečíta publiku, pričom kladie dôraz na spôsob interpretácie, na intonáciu, prácu s neverbálnymi komunikačnými prostriedkami (mimika, gestá, očný kontakt) atď. Cieľom úlohy je priblížiť koncepciu tvorby a interpretácie literárneho textu.

- Úloha č. 3: *Identifikovanie sa s vizuálnym artefaktom*

Študent si vyberie ľubovoľné vizuálne dielo (maľba, grafika, socha) figurálneho charakteru, ktoré počas domácej prípravy podrobí dôkladnej analýze. Naštuduje si informácie o diele, všima si výraz tváre, postoj tela, oblečenie zobrazovanej postavy, spôsob, akým sa ju autor snažil zachytiť, emócie, ktoré mohli umelec i objekt v procese vzniku diela zažívať atď. Na základe týchto poznatkov sa pokúsi postavu z vizuálneho diela napodobniť (najprv pred zrkadlom, neskôr priamo v procese prezentácie), pričom kladie dôraz na jej neverbálne prejavy, štýl obliekania, doplnky (klobúk, dáždnik, šatka a iné) a ďalšie atribúty. Cieľom úlohy je motivovať študentov k pozornejšiemu vnímaniu vizuálneho artefaktu, naučiť ich komunikovať v hlbších intenciách s dielom a autorom.

- Úloha č. 4: *Modelové stimulácie – hra dvojíc*

Študenti vytvoria dvojice. Každá dvojica sa snaží rozvinúť niektorú z nasledovných situácií do príbehu (každá dvojica spracováva inú z nastolených tém), a to so všetkým, s čím je spojená (postavy, prostredie, zápletky, čas, dialógy, narácia): krajčírka a slávna herečka, ktorej šije šaty, predavač a kleptomán, rybár a zlatá ryбка, slepec a vodiaci pes, poľovník a zajac atď. Študenti majú 15 minút na prípravu, po ktorej vytvorený príbeh rozohrajú v priestore. Cieľom úlohy je rozvíjať u študentov tvorivé myslenie, schopnosť kreovať príbeh a interpretovať ho v rámci krátkych hereckých etúd.

- Úloha č. 5: *Pantomimická etuda*

V rámci tejto úlohy si študent vyberie emotívnu situáciu z každodenného života, ktorú stvárni v rámci pantomimickej etudy v trvaní 1 – 2 minút. Dôležité je, aby danú situáciu stvárnil čo najautentickejšie, a využil pritom čo najširší diapazón neverbálnych komunikačných prostriedkov (mimika, gestá, postoj tela, očný kontakt atď.). Cieľom úlohy je upriamiť pozornosť študentov na potenciál neverbálnej komunikácie, oboznámiť ich s jej špecifikami a naučiť ich efektívne pracovať s jej prostriedkami.

1.2.3 Autorská tvorba

- Úloha č. 1: *Keby veci vedeli rozprávať*

V rámci prípravnej fázy si študent vytvorí zoznam vecí, ktoré bežne používa. Následne vyberie jednu z nich, o ktorej si myslí, že keby vedela rozprávať, veľa by prezradila o svojich skúsenostiach s ním (napr. zubná kefka, okuliare, pero, mobil atď.). Čo by o ňom porozprávala, ako by sa o ňom vyjadrovala, aké zážitky by spomenula? Študent si pritom kladie viaceré otázky, napr.: Kto som? Aký/aká som? Čo ma zaujíma? Ako sa správam? Čo sa mi páči a čo nemám

rád? Ako vnímam druhých ľudí a ako druhí vnímajú mňa? Potom vytvorí súvislý text v podobe vnútorného monológu, ktorý je charakteristikou jeho osoby z pohľadu vybraného predmetu každodenného použitia. Cieľom úlohy je rozvíjať tvorivé myslenie a predstavivosť, schopnosť pohotovo formulovať text a interpretovať myšlienky, zážitky, pocity vyrozprávané iným subjektom (v tomto prípade predmetom).

- Úloha č. 2: *Recept na sny*

Študent v prípravnej fáze úlohy spresní svoje sny a túžby, pričom si kladie rôzne otázky a snaží sa na ne odpovedať: Aký je môj najšialenejší, najväčší, najtajnejší sen? Ktorý sen by som si rád splnil? Čo všetko potrebujem k tomu, aby som si ho naplnil (vlastnosti, charakteristiky, veci atď.). Následne si vyberie jeden sen, ktorý spracuje do podoby receptu – vrátane ingrediencií a prípravy. Výsledným textom je recept, podľa ktorého sa nedá uvariť žiadne jedlo, ale dá sa vďaka nemu realizovať tajný sen. Cieľom úlohy je rozvíjať u študentov fantáziu, schopnosť zhmotňovať abstraktnú rovinu snov a túžob a tieto transformovať do textovej podoby.

- Úloha č. 3: *Rozvíjanie predstáv – zvecnenie a sprírodnenie*

V prípravnej fáze si študent predstaví, že je napr. farbou, ovocím, pesničkou, kameňom, stromom, zvieratom alebo dúhou. Pouvažuje nad tým, ako by sa cítil v tejto úlohe, čo by na neho pôsobilo, čo by robil, čo by chcel, ako by prežíval rôzne vonkajšie vplyvy. Snaží sa formulovať čo najviac otázok a odpovedí na ne. Výsledkom je krátky text, ktorý jeho autora (študenta) charakterizuje v inej podobe – vecnej alebo prírodnej. Cieľom úlohy je rozvíjať fantáziu študentov, schopnosť identifikovať sa s inou podstatou (hmotnou či abstraktnou) a vyjadriť pocity v rámci novej identity prostredníctvom slov.

- Úloha č. 4: *Facebookový profil umelca*

Študent si vyberie už nežijúcu slovenskú alebo zahraničnú osobnosť z oblasti umenia (výtvarné umenie, hudba, divadlo, film, tanec, fotografia). V prípravnej fáze si o nej naštuduje čo najviac informácií (rodinné zázemie, záľuby, pracovné aktivity, úspechy atď.). Následne si položí kľúčové otázky: Keby táto osobnosť žila a založila by si facebookový profil, aký by mal podobu? Čo by na svojom profile uverejnil? O čom by písal? Aké obrázky by uverejňoval? S kým by sa priatelil? Aké príspevky by lajkoval? Na základe odpovedí vytvorí facebookový profil osobnosti s prihliadnutím na všetky vyššie uvedené charakteristiky. Jednotlivé osobnosti, ktorých facebookové profily študenti vytvoria, môžu navzájom komunikovať, posilať si fotografie a príspevky, zdieľať články atď. Cieľom úlohy je poukázať na pozitíva a negatíva sociálnych sietí v súčasnosti, ale zároveň priblížiť osobnosti slovenského a svetového umenia hravou a tvorivou formou. Takýto facebookový profil je využívaný výlučne na študijné účely a na nevyhnutný čas (príprava a prezentácia projektu). Následne je zrušený.

- Úloha č. 5: *Historické a súčasné podoby ľúbostnej korešpondencie*

V priebehu „prípravnej“ hodiny si študenti prečítajú a vypočujú ľúbostnú korešpondenciu slovenských aj svetových osobností, ktorá vyšla v knižnej podobe, alebo je súčasťou archívov národných knižníc (napr. Ovidius, Napoleon, P. O. Hviezdoslav, A. Sládkovič, S. Hurban Vajanský, W. Churchill atď.) a dnes vypovedá nielen o súkromí pisateľov (a adresátov), ale aj o dobovom spoločenskom, politickom, kultúrnom dianí. V rámci domácej prípravy študent

napiše ľubostný list fiktívnej alebo reálnej osobe, a to v štýle podľa vlastného uváženia (historizujúci, slangový, nárečový, súčasný a iné). Na hodine ho nahlas prečíta v prítomnosti ostatných. Cieľom úlohy je priblížiť poslucháčom špecifický žáner, ktorý sa v dejinách ľudstva tešil veľkej obľube, no v súčasnosti je už na pokraji zániku; upriamiť ich pozornosť na jeho výpovedný potenciál a rôznorodé podoby v minulosti i v súčasnosti.

1.3 Výskum estetickej gramotnosti študentov žurnalistiky

1.3.1 Cieľ výskumu

Cieľom výskumu bolo zistiť mieru estetickej gramotnosti študentov 1. ročníka Bc. štúdia žurnalistiky – rozsah ich poznatkov z estetiky, umenia a kultúry.

1.3.2 Metódy a metodika výskumu

Výskum sme realizovali v zimnom semestri školských rokov 2017/2018, 2018/2019 a 2019/2020, a to na úvodnej a záverečnej hodine predmetu úvod do štúdia estetiky. Respondentmi boli študenti 1. ročníka Bc. štúdia v dennej forme: 23 študentov (šk. rok 2017/2018), 23 študentov (šk. rok 2018/2019) a 24 študentov (šk. rok 2019/2020). Výskum sme realizovali v súlade s jeho cieľmi, pričom študenti odpovedali na 10 otvorených otázok mapujúcich ich všeobecný prehľad z oblasti estetiky, umenia a kultúry, a to v nasledovnom znení:

1. Čím sa zaoberá estetika?
2. Aké druhy umenia poznáte?
3. Vymenujte 3 svetových maliarov.
4. Vymenujte 3 svetových hudobných skladateľov.
5. Čo majú spoločné W. Shakespeare, S. Beckett a Peter Karvaš?
6. Vymenujte 3 slovenských a 3 svetových prozaikov.
7. Kto je Juraj Jakubisko?
8. Vymenujte 3 slovenských a 3 svetových básnikov.
9. V ktorých slovenských mestách sa nachádzajú divadlá (vymenujte aspoň 2)?
10. Uveďte maľbu alebo sochu slovenského alebo svetového autora, ktorá vás zaujala.

Otázky boli formulované tak, aby ich v súlade s učebnými osnovami vedeli zodpovedať absolventi gymnázií aj stredných škôl, a to bez ohľadu na to, či v ich učebných osnovách figuroval predmet estetická výchova. Obsah otázok korešpondoval s požiadavkou na úroveň poznatkov, ktorými by mal disponovať každý absolvent strednej školy a gymnázia, nakoľko mnohé z nich tvoria náplň vyučovacích predmetov už na základných školách (napr. dejepisu, slovenského jazyka a literatúry, výtvarnej výchovy, hudobnej výchovy atď.).

Pred realizáciou výskumu sme si stanovili nasledovné hypotézy:

H 1: Na všetky otázky odpovie správne menej ako polovica respondentov.

Zdôvodnenie: Napriek existencii vzdelávacích štandardov (učebných osnov) na základných a stredných školách i gymnáziách je úroveň vzdelávania rôzna, čo sa odzrkadľuje aj na odlišnej úrovni poznatkov absolventov základných škôl, stredných škôl a gymnázií.

H 2: Najviac správnych odpovedí bude zaznamenaných pri otázkach z literatúry (č. 5, 6, 8).

Zdôvodnenie: Predmet slovenský jazyk a literatúra patrí medzi kľúčové na základných školách a je povinným maturitným predmetom na stredných školách a gymnáziách

H 3: Najmenej správnych odpovedí zaznamenáme pri otázkach z výtvarného umenia (č. 3, 10).

Zdôvodnenie: Výučba dejín výtvarného umenia má v učebných osnovách stredných škôl a gymnázií (s výnimkou stredných škôl s umeleckým zameraním) sekundárne/terciárne postavenie.

1.3.3 Analýza a interpretácia výsledkov výskumu

Výskum sme uskutočnili v každom z vybraných školských rokov zvlášť – na začiatku aj na konci zimného semestra (študenti neboli vopred informovaní, že test bude opakovaný v rovnakom znení aj v závere semestra).

H 1: Predpoklad, že na všetky otázky odpovie správne menej ako polovica respondentov, sa potvrdil.

Počet správnych odpovedí	Počet študentov
10	12
9	10
8	13
7	8
6	10
5	8
4	4
3	3
2	2
1	0
0	0

Tabuľka 1: Prieskum estetickej gramotnosti (H1)

Zdroj: vlastná realizácia

Na všetky otázky odpovedalo správne 12 zo 70 respondentov; 0 – 1 správnu odpoveď nemal ani jeden z respondentov.

H 2: Predpoklad, že najviac správnych odpovedí bude zaznamenaných pri otázkach z literatúry (č. 5, 6, 8), sa potvrdil.

Na otázku č. 5 odpovedalo správne 37 respondentov, na otázku č. 6 odpovedalo správne 56 respondentov a v prípade otázky č. 8 to bolo 49 respondentov.

H 3: Predpoklad, že najmenej správnych odpovedí zaznamenáme pri otázkach z výtvarného umenia (č. 3, 10), sa potvrdil čiastočne.

Na otázku č. 3 odpovedalo správne a v plnom rozsahu (3 maliari) 37 respondentov, čiže viac ako polovica opýtaných, kým na otázku č. 10 vedelo odpovedať len 14 z nich.

Na konci zimného semestra bol testy zopakovaný s rovnakými otázkami a s nasledovnými výsledkami:

H 1: Predpoklad, že na všetky otázky odpovie správne menej ako polovica respondentov, sa opäť potvrdil.

Počet správnych odpovedí	Počet študentov
10	14
9	11
8	14
7	8
6	9
5	9
4	5
3	0
2	0
1	0
0	0

Tabuľka 2: Prieskum estetickej gramotnosti (H1)

Zdroj: vlastná realizácia

Počet respondentov, ktorí odpovedali správne na všetkých desať otázok, sa mierne zvýšil – na konci semestra to bolo 14 respondentov, kým na jeho začiatku 12 respondentov. Všeobecne sme zaznamenali vyšší počet správnych odpovedí: 11 študentov odpovedalo správne na 9 otázok (na začiatku semestra 10), 14 na 8 otázok (na začiatku semestra 13), 9 študentov odpovedalo správne na 5 otázok (v zimnom semestri ich bolo 8) a 5 študentov na 4 otázky (v zimnom semestri to boli 4 respondenti). Na 7 otázok odpovedalo zhodne na začiatku i na konci semestra 8 študentov a na 6 otázok odpovedalo na začiatku semestra o 1 respondenta viac ako na konci semestra (10 – 9). Zlepšenie nastalo v prípade 3 a 2 správnych odpovedí – na konci semestra to bolo 0 respondentov, kým na začiatku semestra 3 a 2 respondenti; 1 – 0 správnych odpovedí malo aj tentoraz 0 respondentov.

H 2: Predpoklad, že najviac správnych odpovedí bude zaznamenaných pri otázkach z literatúry (č. 5, 6, 8), sa opäť potvrdil.

Na otázku č. 5 odpovedalo správne 40 respondentov (o 3 viac ako na začiatku semestra), na otázku č. 6 odpovedalo správne 64 respondentov (o 8 respondentov viac ako na začiatku

semestra) a v prípade otázky č. 8 to bolo 54 respondentov (o 5 respondentov viac ako na začiatku semestra).

H 3: Predpoklad, že najmenej správnych odpovedí zaznamenáme pri otázkach z výtvarného umenia (č. 3, 10), sa nepotvrdil.

Na otázku č. 3 odpovedalo správne a v plnom rozsahu (3 maliari) 58 respondentov (o 21 viac ako na začiatku semestra) a na otázku č. 10 vedelo správne odpovedať 31 respondentov (o 17 viac ako na začiatku semestra).

Nárast estetickej gramotnosti na konci semestra ovplyvnili nielen teoretické poznatky prezentované v rámci predmetu úvod do štúdia estetiky, ale aj cvičenia a úlohy, ktoré boli zamerané práve na rozširovanie poznatkov a praktických zručností v rámci jednotlivých druhov umenia.

Úroveň estetickej gramotnosti v jednotlivých školských rokoch neprinesla výraznejšie rozdiely – zaznamenali sme len nepatrný pokles. Na začiatku zimného semestra v školskom roku 2017/2018 odpovedalo správne na všetky otázky 5 študentov 1. ročníka Bc. štúdia, v školskom roku 2018/2019 to boli 4 študenti a v školskom roku 2019/2020 3 študenti; 0 – 1 správnych odpovedí malo vo všetkých troch ročníkoch 0 študentov. Na konci zimného semestra to bolo 6 študentov (v školskom roku 2017/2018), 5 študentov (v školskom roku 2018/2019) a 3 študenti (v školskom roku 2019/2020); 3 – 0 správnych odpovedí malo 0 študentov.

Zaujímavé je, že na začiatku zimného semestra v rámci skúmaných školských rokov študenti uvádzali väčšinou tie isté mená v kategórii hudby, výtvarného umenia aj literatúry. Najfrekvencovanejšími svetovými maliarmi boli Leonardo da Vinci, Vincent van Gogh a Pablo Picasso; z hudobných skladateľov Wolfgang Amadeus Mozart, Johann Sebastian Bach a Piotr Iljič Čajkovskij; zo slovenských prozaikov rezonoval v povedomí recipientov najmä Martin Kukučín, Jozef Gregor Tajovský a Margita Figuli a zo svetových Lev Nikolajevič Tolstoj, Erich Maria Remarque a Ernest Hemingway. Zo slovenských básnikov mali najčastejšie zastúpenie Janko Kráľ, Andrej Sládkovič a Pavol Országh Hviezdoslav, kým zo svetových Alexander Sergejevič Puškin, Johann Wolfgang Goethe a Charles Baudelaire.

Aj z vyššie uvedeného menoslovu vyplýva, že študenti uvádzali najmä umelcov zo starších období, kým umelci druhej polovice 20. storočia a začiatku 21. storočia boli pre nich viac-menej neznámi, pričom absentovali nielen základné poznatky o ich tvorbe, ale boli pre nich neznáme aj samotné mená súčasných umelcov.

Na konci zimného semestra, v „druhom kole“ výskumu estetickej gramotnosti študentov 1. ročníka Bc. štúdia, sme zaznamenali istý posun z „časového“ i „personálneho“ hľadiska. V jednotlivých odpovediach už boli zastúpené aj mená predstaviteľov súčasnejšieho i súčasného umenia, a to v kontexte slovenského i svetového umeleckého i kultúrneho diania. Predpokladáme, že uvedený posun nastal aj vďaka teoretickej a praktickej štruktúre výučby predmetu úvod do štúdia estetiky.

Vzhľadom na vyššie prezentované výsledky výskumu považujeme v budúcnosti za dôležité koncipovať učebné osnovy na základných a stredných školách tak, aby žiaci a študenti získali komplexnejší prehľad o predstaviteľoch jednotlivých umeleckých smerov a žánrov na Slovensku i v zahraničí, a to naprieč celými dejinami umenia a estetiky, čiže aj v rámcoch súčasného umeleckého a kultúrneho diania.

Ako z analýzy úloh a cvičení realizovaných v rámci predmetu úvod do štúdia estetiky (ale aj základov umeleckej práce a autorskej tvorby) vyplýva, absolventom stredných škôl a gymnázií chýbajú okrem teoretických poznatkov aj dostatočne rozvinuté praktické zručnosti spojené s umeleckou komunikáciou, o. i. aj schopnosť zaujať postoj aktívneho estetického subjektu s vlastným hodnotiacim prístupom, čiže vyjadriť vzťah k estetickému objektu nad rámec základnej hodnotiacej úrovne: „páči sa“, „nepáči sa“.

Analýza koncepcie výučby predmetov s estetickým/umeleckým zameraním v odbore žurnalistika na FF UKF v Nitre, ako aj následný výskum realizovaný v 1. ročníkoch Bc. štúdia, poukázal na viaceré problémy a otázky, ktoré si vyžadujú zmenu na všetkých úrovniach a stupňoch vzdelávacieho systému na Slovensku – vrátane predškolskej výchovy. Práve v primerane informačne nasýtenej, no zároveň dostatočne slobodnej a tvorivej štruktúre kontinuálne prebiehajúcej estetickej výchovy v materských školách, na základných a stredných školách a následne aj na vysokých školách a univerzitách vidíme reálnu možnosť zvyšovania estetickej gramotnosti mladých ľudí, ako aj šancu na rozvíjanie teoretických poznatkov i praktických zručností v procese celoživotného vzdelávania sa.

Aesthetic literacy and cultural studies minimum in the education of future journalists

Due to the insufficient level of aesthetic literacy of high school and grammar school graduates, it is currently not possible to consider the teaching of subjects with an artistic focus at the university level of study as a higher level of development of aesthetic knowledge and skills. Approximately one-third of the semester hours are devoted to supplementing the knowledge and building the foundations that students should complete in the primary and secondary school curriculum. We perceive the above facts as the most significant obstacle to the possibility of increasing aesthetic literacy at the level of university education in fields that are not primarily art-oriented, but are a necessary part of the professional profile of graduates – including graduates of journalism.

PhDr. Jitka Rožňová, PhD.
Katedra žurnalistiky, FF UKF v Nitre
B. Slančíkovej 1
949 01 Nitra
jroznova@ukf.sk